

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, старшого наукового співробітника

Попадинця Назарія Миколайовича

на дисертацію Белоусова Ярослава Ігоровича на тему «Просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України», що подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами та темами

Просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України є надзвичайно актуальною в сучасному контексті, зокрема в умовах повномасштабної війни, яка суттєво вплинула на динаміку та пріоритети галузі. Одним із ключових напрямів стало виробництво спеціального одягу та взуття для військових потреб, що актуалізує необхідність дослідження просторової трансформації та адаптації галузі до нових викликів. У цьому контексті індустріальні парки відіграють важливу роль як перспективна форма просторової організації виробництва, забезпечуючи підприємства необхідною інфраструктурою, податковими пільгами та сприяючи залученню інвестицій і створенню нових робочих місць. Поступове збільшення відсотка локалізації виробництва товарів легкої промисловості в межах країни свідчить про ефективність державної політики підтримки галузі та водночас зумовлює необхідність детального аналізу просторових змін для посилення конкурентоспроможності національних виробників. Активна державна підтримка у формі програм, грантів та інших інструментів додатково підтверджує значущість галузі для економіки України та потребу в комплексних наукових дослідженнях, спрямованих на вивчення її

розвитку, трансформації та просторової реорганізації.

Легка промисловість в Україні представлена в різних регіонах. Просторовий аналіз розвитку цієї галузі дозволяє визначити найперспективніші регіони для інвестицій та розвитку виробництва, що є важливим для державної політики та бізнес-стратегій підприємств. Підприємства легкої промисловості України активно впроваджують технічні інновації та модернізують виробництво. Це створює потребу в наукових дослідженнях щодо ефективності цих процесів та їхнього впливу на просторову трансформацію галузі. Саме ці фактори свідчать про актуальність дослідження просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України, оскільки воно може допомогти в розробці ефективних стратегій розвитку галузі та підвищенні її конкурентоспроможності в умовах сучасних викликів.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що робота виконана згідно з планами науково-дослідних робіт: «Теоретико-методологічні основи управління для забезпечення сталого розвитку на регіональному рівні в умовах гібридних загроз та пост конфліктної трансформації» (Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, номер держреєстрації 0119U100436, 2019-2021 рр.), «Інноваційні стратегії управління бізнес-процесами суб'єктів підприємництва» (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, номер державної реєстрації № 0121U109191, 2021-2025 рр.), «Вплив відновлення інфраструктури деокупованих територій на місцевий економічний розвиток» (Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», номер держреєстрації 0124U003590, 2024-2026 рр.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і

рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що представлені в дисертації, обґрунтовані повною мірою. Їх теоретичним підґрунтям стали праці провідних вчених із проблематики просторового розвитку, просторових трансформацій та

розвитку легкої промисловості. Дослідження проводилися із залученням широкої інформаційної бази, зокрема, нормативно-правової бази України і ЄС з питань регулювання просторового розвитку та розвитку територій, закони та постанови Кабінету Міністрів України щодо державної підтримки суб'єктів господарювання в легкій промисловості. Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Пенсійного фонду України, Державної служби зайнятості України, інформації, поданої в Українській асоціації підприємств легкої промисловості "Укрлегпрому", міжнародних організацій, баз відкритих публічних даних, а також наукових праць вітчизняних і закордонних учених із проблематики дослідження та результати власних досліджень автора.

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність й новизна забезпечуються широким застосуванням автором загальнонаукових і спеціальних методів аналізу, синтезу, систематизації та ін.

Серед наукових результатів, які подано вперше в ході дисертаційного дослідження відповідно до окресленої наукової проблеми, мети та завдань дисертаційного дослідження, варто виділити такі:

- конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний період, який ілюструє взаємозв'язки між модифікаторами і продуктивними параметрами просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах з урахуванням наслідків війни (географічне розміщення виробництва, використання екологічних технологій, модернізація виробничих потужностей, інтеграція з європейськими ринками, соціально-економічні трансформації в регіонах), які відбиваються у системі розселення населення, діловій активності регіонів та залежать від розширення/зменшення площ ризикованих (небезпечних) територій, що обґрунтовує автентичність просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період (с. 374 - 410);

- науково-методичний й інструментарій оцінювання просторового розвитку регіонів з урахуванням декрементування просторового потенціалу країни,

який передбачає адаптацію моделей, методик, параметрів та показників оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону до мілітарних умов, модернізацію принципів, процедур та технологій оцінювання, що дало змогу розробити алгоритм пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, евентуальні методики оцінювання ефективності й напрямів розвитку науково-методичного інструментарію з урахуванням інноваційного аспекту (с. 204 - 223);

- ідентифікацію наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості за результатами: аналізу динаміки дисконтованих обсягів реалізованої продукції суб'єктами середнього та малого бізнесу у сфері виробництва текстилю, одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів за 2010-2023 роки; компаративного аналізу фінансових результатів діяльності підприємств легкої промисловості; експрес-аналізу фінансових показників діяльності галузевих підприємств-лідерів (с. 294 -326);

- концептуалізацію умов просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів, які консолідують стратегічні заходи для зменшення впливу легкої промисловості на зміну клімату, виснаження ресурсів та утворення відходів, дефіцит і забруднення води, пом'якшення негативного соціально-економічного ефекту, що формалізовано у виді економетричної моделі (розгорнутої та скороченої) просторової трансформації розвитку легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку (с. 333 - 357);

Новітнім науковим доробком авторки слід вважати також удосконалення:

- підхід до конверсії методичних засад та просторових баз даних, який ґрунтується на композиції методичного інструментарію просторового аналізу та платформ просторових відкритих даних, зокрема геоінформаційної системи, що коригує етапність проведення просторового аналізу та його функції, дозволяє виокремлювати методичні підходи, які релевантні для аналізу просторового розвитку легкої промисловості в регіонах (с. 223 - 242);

- інтерпретацію результатів просторового аналізу розвитку легкої

промисловості у довоєнно-воєнний період, що було здійснено шляхом мапування просторового розміщення підприємств легкої промисловості (текстильного виробництва, виробництва одягу та шкіри й виробів зі шкіри) протягом 2014-2024 років, порівняння регіональної структури виробництва продукції легкої промисловості в цей період, врахування плану економіко-правових заходів щодо розвитку легкої промисловості в умовах воєнного стану; це дозволило в умовах воєнного стану констатувати збільшення державної підтримки підприємств легкої промисловості, які займаються виробництвом товарів для Сил безпеки й оборони України, що сприяло появі нових галузевих підприємств та просторовій трансформації розвитку легкої промисловості (с. 271 - 293);

Серед наукових результатів, які набули подальшого розвитку в ході наукового дослідження, значущими є:

- класифікація та типізація просторових форм організації економіки на базі множинності організаційно-правових форм об'єднань підприємств, видів і форм субрегіональної просторової локалізації шляхом формування фасетної класифікації та типізації комплементарних просторових форм організації економіки, які охоплюють диференційовані способи розміщення та взаємодії суб'єктів господарювання в економічному просторі у повоєнний час;
- обґрунтування детермінованості адаптивної трансформації Європейської й Української концепцій просторового розвитку на основі загальнонаукових підходів, що дало змогу візуалізувати коло трансформації концепцій просторового розвитку України і Європи;
- парадигма регіональної економічної політики й трансформацій економічного простору шляхом систематизації теорій, теоретичних підходів до формування регіональної економічної політики та виокремлення територіально-просторового підходу, в бік якого спостерігається зміщення акценту в економічні теорії та практики в країнах-членах ЄС, що дозволило сформулювати континуум регіонального розвитку в контексті трансформації економічного простору і розробити когнітивну карту формування парадигми регіональної економічної політики в економічному просторі України;

- підхід до когерентності глобальних та регіональних чинників економічного простору країни шляхом визначення впливу перманентних глобальних тенденцій на економічний простір України та проведення систематизації регіональних чинників, з виокремленням довоєнного та воєнного етапів, що дозволило сформуванню тріади когерентності глобальних та регіональних чинників і удосконалити класифікацію глобалізаційних чинників впливу на розвиток регіонів, яка враховує мілітарний вплив й об'єктивізацію глобальних і регіональних просторів в контексті формування економічного простору України;
- процедура щодо проведення економічного аналізу розвитку легкої промисловості, яка передбачає аналіз тенденцій розвитку легкої промисловості на основі сформованого комплексу показників в динаміці, побудову матриці SWOT-аналізу довоєнного розвитку легкої промисловості та виокремлення особливої ролі маркетингового забезпечення;
- теорія просторової економіки та просторового розвитку шляхом формування хронології та виокремлення фаз розвитку (класичної, фази розвитку теорії розміщення продуктивних сил, фази інтеграції просторових аспектів та сучасної фази), які відображають еволюцію поглядів та знань про економічний простір і підкреслюють важливість інтеграції просторових аспектів у сучасну економічну державну політику;
- методичний підхід до аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій шляхом валідації методик, індикаторів та етапів такого оцінювання, дефініцій розвитку територій, групування класичних методичних прийомів соціально-економічного аналізу, що дало змогу розширити систему принципів соціально-економічного аналізу розвитку територій шляхом додавання ще одного принципу – просторовість;
- визначення інерційності цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки, яка обумовлюється ключовими тригерами, які було конверсовано в характеристики цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки.

Зазначений науковий доробок дисертанта в частині пунктів новизни дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про одержання вагомих результатів для науки й практики, які доповнюють і збагачують теоретико-методологічний базис просторової економіки. .

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є повними і обґрунтованими з високим ступенем наукової аргументації та новизни.

3. Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота Ярослава Белоусова є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Робота є завершеним науковим дослідженням, містить необхідні теоретико-методологічні положення, аналітичні розробки та пропозиції. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок із науковими програмами, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт. Описано методичний інструментарій дослідження, його теоретичну основу. Розкрито наукову новизну. Підтверджено апробацію результатів дисертаційної роботи. Зазначено обсяг роботи, її структуру.

У першому розділі дисертаційної роботи *«Теоретико-методологічні засади просторової економіки»* досліджено генезу теорії просторової економіки та просторового розвитку, теоретичні підходи до класифікації та типології просторових форм організації економіки й трансформацію Європейської та Української концепцій просторового розвитку.

У другому розділі дисертаційної роботи *«Теоретичні основи регіонального розвитку в контексті просторових трансформацій»* проаналізовано економічні теорії регіонального розвитку та просторових трансформацій, парадигму політики регіонального розвитку в економічному просторі та когерентність глобальних й регіональних чинників в контексті формування економічного простору України.

Третій розділ дисертаційної роботи *«Методичне забезпечення оцінки*

економічного розвитку регіонів та просторових трансформацій» розкриває методичний аспект аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій, науково-методичний інструментарій щодо оцінювання економічного розвитку регіону з урахуванням його просторового потенціалу та методичні підходи до просторового аналізу та формування просторових баз даних.

У четвертому розділі дисертаційної роботи *«Економічний аналіз просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах України у довоєнно-воєнний період»* висвітлено результати економічного аналізу розвитку легкої промисловості (довоєнний та воєнний часи), просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період і результати дослідження мілітарного впливу на економічний розвиток підприємств легкої промисловості.

У п'ятому розділі дисертаційної роботи *«Формування конструкта просторового розвитку легкої промисловості в регіонах України в умовах воєнно-повоєнної економіки»* концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку, обґрунтовано тренди цифровізація просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки та розроблено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах України.

Основні результати дослідження та висновки є конкретними, достатньо аргументованими та формують предмет для захисту. Робота якісно структурована, наведені пропозиції розроблені на основі використання теоретичних положень фундаментального характеру і містять сукупність результатів, яким притаманна наукова новизна. Дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею, її тема та змістове наповнення відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та їх відповідність встановленим вимогам

Основні ідеї, положення та найважливіші результати дисертації опубліковано автором самостійно та у співавторстві у 42 наукових працях, серед яких – 23 статті

у наукових фахових виданнях України, 6 статей – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, 13 публікацій – у матеріалах науково-практичних конференцій та інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій – 20,92 д.а., з яких особисто автору належать 12,51 д.а.

Ознайомлення зі змістом дисертації, науковими публікаціями та рефератом дає підставу стверджувати, що викладені положення і результати дисертаційної роботи базуються на вагомому теоретико-методологічному фундаменті, є достовірними, обґрунтованими, такими, що пройшли необхідне обговорення у наукових колах та різні форми апробації.

Зміст, обсяг і рівень опублікованих матеріалів дисертаційної роботи відповідають встановленим вимогам.

5. Значущість результатів дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх подальшого використання

Дисертація Ярослава Белоусова є самостійним завершеним науковим дослідженням, результати якого характеризуються практичною значущістю у контексті можливості їх застосування державними інституціями в процесі забезпечення конструктивної просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України. Ступінь впровадження рекомендацій автора та окремих результатів дослідження підтверджено відповідними документами установ та організацій: Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин, підкомітету з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу та виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції (довідка від 18.10.2024 року), Торгово-промислової палати України (довідка від 30.10.2024 року № 2510/1.2), Товариства з обмеженої відповідальністю «ДАНА-МОДА» (довідка від 05.11.2024 року № 0511/2024), Науково-виробничого приватного підприємства "Пласт" (довідка від 27.09.2024 року № 276.3/18).

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному

процесі Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля Міністерства освіти і науки України (довідка від 24.09.2024 №01-55/295) і Київського національного університету технологій та дизайну Міністерства освіти і науки України (довідка від 01.11.2024 № 01-55/295).

У цілому, основні положення і рекомендації дисертації є теоретично доведеними, ґрунтуються на результатах проведених досліджень, мають прикладну цінність.

6. Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації

Роботу викладено у науковому стилі з дотриманням логічної послідовності подання матеріалу. За всіма ознаками дисертація та реферат відповідають встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Реферат ідентично відображає зміст дисертації та основні пункти наукової новизни. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені на захист, не містять наукових результатів, викладених у кандидатській дисертації.

7. Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення

Попри загальну високу оцінку результатів наукового дослідження Белоусова Я.І., дисертація не позбавлена окремих дискусійних положень, зокрема:

1. У дисертації автор розглядає та посилається на широкий спектр теорій та підходів, втім у роботі бракує критичного аналізу сучасної наукової літератури. Було б доцільно детально проаналізувати сильні та слабкі сторони розглянутих наукових підходів, вказати на прогалини і чітко обґрунтувати необхідність розробки нових підходів до просторового розвитку у контексті сучасних викликів. Критичний аналіз літературних джерел передбачає проведення їх компаративного аналізу та визначення відмінностей наукових думок задля розширення термінологічного апарату промислової економіки (Розділі 1 і 2).

2. Дисертантом згадуються цифрові платформи та ГІС-системи, проте аналіз їхнього впливу на трансформацію легкої промисловості не є достатньо глибоким

(п.п.3.3). Було б доцільно проаналізувати, як саме новітні цифрові технології, включаючи штучний інтелект та Big Data, можуть бути інтегровані у виробничі та управлінські процеси, що сприятиме модернізації легкої промисловості. Така фрагментарна інтеграція сучасних цифрових технологій в методичне забезпечення аналізу просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах України знижує якість отриманих наукових результатів

3. У дослідженні розглянуто вплив воєнних дій і мілітарного впливу на розвиток легкої промисловості, проте не надано достатньо інформації про ризики та невизначеність, пов'язані з цим процесом (п.п. 4.3). Ретельна оцінка ризиків, включаючи сценарний аналіз та побудову моделей чутливості, дозволила б більш точно прогнозувати наслідки та розробити адаптивні стратегії для регіональної політики. Відсутність деталізованої оцінки ризиків та невизначеності нівелює важливість наслідків мілітарного впливу, але слід погодитися, що просторові трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України є складними та багатогранними, який відбувається не за економічними законами, а вимушено, що ускладнює прогнозування процесів відновлення та розбудову галузі у повоєнний період.

4. Дисертантом у дослідженні не наведено рекомендацій щодо політики просторового розвитку у воєнний час. Варто зазначити, що для підвищення практичної цінності дослідження необхідно надати конкретні рекомендації для органів місцевого самоврядування та державних органів влади, а також запропонувати чіткий економіко-правий або організаційно-економічний механізм сучасного розвитку легкої промисловості з урахуванням мілітарного впливу. Так, на рис. 5.6 представлено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах України у воєнний час, який тільки констатує ситуацію, тоді як не вистачає конкретики щодо розвитку підприємств легкої промисловості в умовах воєнної економіки.

5. Автор звертає увагу на роль державної підтримки та регіональних політик, але не розглядає детально інституційні бар'єри, які можуть перешкоджати впровадженню запропонованих конструктів просторового розвитку легкої

промисловості в регіонах України (п.п. 5.3). Розгляд таких аспектів дозволив би більш повно оцінити практичну значущість дослідження та надати рекомендації щодо подолання інституційних труднощів. Інституційного аналізу потребують саме преференції або стимули просторового аналізу розвитку легкої промисловості в регіонах України в умовах воєнно-повоєнної економіки.

Разом із тим, зазначені дискусійні положення у жодній мірі не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження й отриманих результатів.

8. Загальні висновки

Дисертація Белоусова Ярослава Ігоровича на тему «Просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України» за змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Зміст і структура дисертації відповідають визначеній меті, що дозволило розв'язувати наукову проблему, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і прикладних рекомендацій щодо розробки конструкта просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України у контексті реалізації цілей сталого розвитку на засадах цифровізації у воєнний та повоєнний період.

Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, відзначається науковою новизною і практичною значущістю результатів.

Реферат за своїм змістом відповідає основним положенням, висновкам і пропозиціям, що викладені в дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, представлені дисертантом у рефераті, належним чином розкриті та обґрунтовані. Результати дисертації відповідним чином оприлюднено, наукові розробки мають належний рівень практичного впровадження.

Зазначене дає підстави для висновку, що дисертація Белоусова Ярослава Ігоровича на тему «Просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України» є завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам,

які встановлені до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, відповідно до пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197 із відповідними змінами, а її автор Белоусов Ярослав Ігорович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,

старший дослідник, заступник директора

з науково-педагогічної роботи

ВСП «Навчально-науковий інститут

просторового планування та перспективних технологій

Національного університету

«Львівська політехніка»

Назарій ПОПАДИНЕЦЬ